

A MÓRA FERENC MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

Új folyam 3
2016

2016

A MÓRA FERENC MÚZEUM ÉVKÖNYVE

Új folyam 3.

Szeged
2016

181

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve

Új folyam 3.

Yearbook of the Móra Ferenc Museum – New Series Volume 3

Szerkesztő bizottság:

Bárkányi Ildikó, F. Lajkó Orsolya, Hegedűs Anita, Tóth István, Varga András, Vukov Pálné

Szerkesztők:

Bárkányi Ildikó – F. Lajkó Orsolya

A tanulmányok lektorai:

Apró Ferenc

Bencsik Péter

Bóka Gergely

Fári Irén

Frauhammer Krisztina

Káldy Mária

Kótyuk Erzsébet

Kulcsár Valéria

Marjanucz László

Pelyach István

Szilárdfy Zoltán

Szűcs Judit

Tóth István

Víg Károly

Vörös István

Zombori István

Az összefoglalókat angolra fordította:

Kovács Márk

Szeverényi Vajk

Borítóterv, nyomdai előkészítés:

Magyar Milán

Móra Ferenc Múzeum

6720 Szeged, Roosevelttér 1-3.

www.moramuseum.hu

Felelős kiadó

Fogas Ottó múzeumigazgató

HU ISSN 2064-8480

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Nyomdai kivitelezés

Generál Nyomda Kft.

6728 Szeged, Kollégiumi út 11/h.

www.generalnyomda.hu.

Tartalomjegyzék

RÉGÉSZET

PALUCH Tibor

Újabb preszkíta sír Szeged-Öthalmon.

Adatok a Kárpát-medence kora vaskori temetkezési szokásaihoz

A new Preschythian grave from Szeged-Öthalom. Data on the Early Iron Age

burial customs of the Carpathian Basin 11

KUJÁNI Yvett

Viseleti elemek és mellékletadási szokások egy 4–5. századi dél-alföldi temetőben

Az apátfalvi temető elemzése III.

Costume elements and grave good provision in a 4th-5th-century cemetery

in the southern Great Hungarian Plain. The analysis of the cemetery of Apátfalva III. 25

TÓTH Anikó

Kiskundorozsma-Subasa (M5. Nr. 38. 26/90) késő avar temető állatcsont leletei

Animal remains from the Late Avar Period cemetery of Kiskundorozsma-Subasa

(M5 Nr. 38, 26/90). 87

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

KAKUCS Lajos

Polgári fegyveres alakulatok a Bánságban 1717–1919 között. I.

Civilian Armed Forces in Banat from 1717 to 1919 105

SÁFRÁNY Tímea

Klauzál Gábor az 1843–44-es országgyűlésen

Gábor Klauzál at the National Assembly of 1843–44 133

SZPOS József

Az ellenzék 1922-es kampánya és a törvénytelen ségek

The 1922 campaign unlawful acts of the opposition 145

MEDGYESI Konstantin

A „demokrácia” mint fegyver a koalíciós évek makói közéleti küzdelmeiben

„Democracy” as a weapon in the political struggles of Makó during the Coalition Years . . . 165

FELLETÁR Zsolt

Felbontatlan időkapszulák – kérdőjelek és fekete lyukak

Szeged malomipari történetének kutatásában

Unopened time capsules – questions and black holes in the research

of the history of Szeged’s milling industry 181

FÁRI Irén

Tóth József szegedi órás és családja

Watchmakers József Tóth of Szeged and his family 195

BÁTYAI Gitta	
A Fischer testvérek ékszerüzlete	
Jewelry shop of the Fischer Brothers	213
TORNYAI Miklós	
Egy tűzoltóparancsnok élete és munkássága a 20. század első felében	
The life and works of Chief Fireman Ferenc Papp	219

NÉPRAJZ

JUHÁSZ Antal	
Egy szeged-felsőtanyai gazdacsalád a 19-20. században	
A farmer family from Szeged-Felsőtanya in the 19-20th century	239
MÓD László	
A Csongrádi Szőlősgazdák Egyesületének tevékenysége	
The activities of the Association of Csongrád County Wine-Growers	261
VUKOV Anikó	
Népi gyógyászati adatok a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattárában. I.	
Data pertaining to folk medicine in the data repository of the Móra Ferenc Museum	281
NAGYILLÉS Anikó	
„Megvigasztalom őket minden szenvedésükben.”	
A jezsuiták válaszkísérletei a társadalmi változásokra	
„I shall console them in all their suffering”	
The Jesuits’ search for the answers to the changes in society in the Interwar Period	293

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

NÁTYI Róbert	
„Lelkek halásza, szívek horgásza” – Adalékok a barokk Krisztus	
ikonográfia egy különleges típusához	
"Fisherman of souls, angler of hearts" – Data on a special type	
of iconography of Christ in the Baroque Period	303

TERMÉSZETTUDOMÁNY

CSEHÓ GÁBOR – ILLÉS GÁBOR	
Adatok Kisszállás környékének Coleoptera faunájához, különös tekintettel	
a természetvédelmi szempontból jelentősebb fajokra	
Data for the Coleoptera-fauna of the area of Kisszállás, with special attention	
to species that are significant from the perspective of environmental protection	311
SÁNTA GÁBOR	
Gajdács Mátyás és Fekete István	
Mátyás Gajdács and István Fekete	329

KÖZÖNSÉGGKAPCSOLATOK

HEGEDŰS Anita

Egyetemisták a terepen – Két időszaki kiállítás látogatói

elégedettség-mérésének tanulságai az egyetemi hallgatók szemszögéből

University students on the fields – Lessons learned from the visitor satisfaction

surveys of two temporary exhibitions from the perspective of university students 343

Terepbejárások, leletmentések és feltárások 2015 365

A Móra Ferenc Múzeum kiállításai 2015 369

A Móra Ferenc Múzeum munkatársainak bibliográfiája 2015 375

„Megvigasztalom őket minden szenvedésükben.” A jezsuiták válaszkísérletei a két világháború közötti társadalmi változásokra

Nagyillés Anikó

A 17. századi gyökerű Jézus Szíve tisztelet a 19–20. században a pápa által is legitimált, elterjedt, hivatalos tiszteletté vált. A kultusz kialakulásától kezdődően szorosán kötődött a jezsuitákhoz. A Jézus Szívének tisztelete közösségi szinten, Imaapostolság néven jött létre Dél-Franciaországban 1884-ben, pápai jóváhagyással. Korábban is léteztek, főként szerzetesrendekhez kötődő Jézus Szívét tisztelő egyesületek. A 19. századtól egyre több ájtatos, főleg ima- és karitatív társulat jött létre a világi egyesületek mintájára. Ezek a közösségek tagjaik szándékán és döntésén, vagyis nem a hivatalos egyházi elhatározáson alapultak. A 19. században megjelenő polgári egyesületi jog indirekt módon, de közrejátszott a vallási társulatok felfutó kiépülésében (vö. BARNA 2011, 27). A Jézus Szíve tisztelethez kötődően nemeként és korosztályonként hoztak létre egyesületeket. A 6 és a 14 év közötti gyermekek lelki gondozását a Szívőgárda vállalta fel.

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy az első világháborút követő társadalmi változásokra, problémákra a katolikus egyház, azon belül főként a jezsuiták milyen válaszokat adtak. A megváltozott társadalmi szerepek, a családkról alkotott felfogás megváltozása, a gazdasági válság és az erősödő vallási közöny új kihívások elé állította az egyházat. A felmerülő problémákra az egyház a racionális, evilági válaszok mellett a modernitást megelőző közösségi világképet vette alapul és a teremtett világ részeként a jutalmazó és büntető Isten fogalmát hívta segítségül, eszkatologikus magyarázatokat és vallási válaszokat adva. A gyermekek nevelése által és rajtuk keresztül a családok segítségével

miként törekedtek a társadalom átalakítására, jobbá tételére. Úgy gondolták, hogy a gyermekek másodlagos szocializációjával, és a szülők bevonásával a családok szorosabban fognak kapcsolódni az egyházhoz. A hívekhez való viszonyulásra hatott az Actio Catholica mozgalma is, amely szintén az egyének, mint „világi apostolok” bevonását szorgalmazta az egyház munkájába. A jelenség nem csak a Jézus Szíve tiszteltre és a katolikus egyházra volt jellemző, hanem korabeli tendenciákba illeszkedett, amely nemcsak a különböző felekezeteket, hanem a világi közösségeket is jellemezte.

A 19. században Európában és Magyarországon kialakult nemzetállamokban megváltozott az egyház és a vallás megítélése és szerepe. A polgárosult társadalmakban az állam már nem a helyi közösségi hagyományok területére utalt számos kérdéskört, hanem polgárait individuális voltukban próbálta megragadni. Az állam új befolyásolási technikái közé tartoztak a szerződéses viszonyok, amelyek különböző intézmények eltérő normáit vitték be az egyén életébe, valamint nem szerződéses befolyásolási technikaként megjelent a divat, a fogyasztás. Ezekben a viszonyokban a közösségről az individuumra helyeződött át a hangsúly. Az élet különféle problémáira a vallási válaszok mellett hangsúlyossá váltak a különféle világi válaszok. A vallás normái nem érvényesültek az élet minden területén, fokozatosan visszaszorultak a magánáhitatra és a vallásgyakorlás intézményesült alkalmaira (vö. Kapitány–Kapitány 2007, 383–384).

A társadalmi változások, a nagyvárosi lét és az iparosodás a családoktól is új stratégiákat, új életformát várt el, amelyek együttjártak

a közösségi hagyományok meggyengülésével és az új értékrend és erkölcsi normák kialakításával (vö. DEÁKY 2012, 40). Az első világháború, az azzal járó anyagi nehézségek és a családfők kiesése újabb kihívások elé állította a társadalmat és benne az egyházat egyaránt. A férfiak hadba vonulásával feladataikat a nőknek, illetve a gyermekeknek kellett ellátniuk, illetve a család fenntartásáról gondoskodniuk (vö. Deáky 2012, 43). Ezzel ugyanakkor hagyományos szerepek, családmodellek kérdőjeleződtek meg. Az új tendenciákra az egyház is reagált, a megoldást pedig az egyén helyett a közösségre építő, vallásosságban gyökerező gondolkodásban, nevelésben látta. Gergely Jenő szerint a katolicizmus azért is volt alkalmas a szociális problémák megoldására, mert a liberalizmussal szemben a társadalom tagjairól nem egymástól független individuusként gondolkodott, hanem az egyén társas voltát hangsúlyozta. Ennek a társadalomelméletnek a „bonum commune (közjó) kategóriája köré épített konstrukciójában a társadalmat összetartó kohéziós erő a közjó szolgálata, amely a társadalom minden tagjának létérdeke, erkölcsi kötelessége, illetve a társadalmi intézmények célja és értelme. Ennek tudatosulása, a szolidaritás a társadalom egyes tagjait a mikroközösségekbe (család), illetve a szolidaritás tágabb kereteibe, a hivatásuk szerint egymásra utalt embercsoportokba (pl. rendek) s végül ezek szerves összességébe, a társadalomba tagolja. Az organikus társadalomszemlélet kizárta az osztályok és az osztályharc létét és funkcióját.” (GERGELY 1977, 6)

XI. Pius pápa nagy hangsúlyt helyezett a hívek apostoli munkába való bevonására. Az általa 1922 karácsonyán meghirdetett Actio Catholica lényege az volt, hogy minden hívő ember apostol, így kötelessége tenni a vallásáért. A mozgalomba az egyéni híveken túl több vallásos közösség is bekapcsolódott. Emellett az egyház nagy hangsúlyt fektetett a gyermekek vallásos nevelésére, amelyen keresztül a családokat akarta megszólítani. Úgy vélték, hogy a családok „nemzeti lét tartóoszlopai”, ezért a „családok megmentése a nemzet megmentését jelenti.” (MIHALOVICS 1942, 42-43) Ez jelenik meg az 1919-ben kiadott *A család könyve* című műben is, amely

az ország talpraállását a családoktól, azon belül főként a gyermekek születésétől teszi függővé: „A világháború minden csapását ki fogjuk heverni, ha a magyar anyák nem hagyják üresen a bölcsőket. Csatát, háborút lehet veszíteni, de nemzetet nem lehet kiírtani, hacsak az a nemzet önmagát önként nem írtja ki, ha az üres helyét átengedi egy másik, élelmesebb, szaporább fajnak. Se a muszka, se az olasz, nem pusztított el annyit, se a Kárpátok bércén, se Doberdó átkozott sziklái közt, mint a mennyit elvesztett az ország, mikor a bűnös magyar anyák meddők maradtak s szívük vérével nem akarták táplálni édes gyümölcsüket, drága gyermeküket vagy talán erőszakkal útjába állottak az Isten áldásának.” (n.n. 1919, 34) A példa jól mutatja, hogy a közösségi minták felbomlása és a társadalmi szerepek megváltozása következtében létrejött új tendenciák miként kerültek szembe az egyház értékrendjével, és miként jelent meg az egyház érvelésében a századforduló létharc gondolata. Hasonló kérdésekkel foglalkoztak a más felekezetek által készített kiadványok is.¹ Az imakönyvek esetében is megfigyelhetőek katolikus és protestáns részről hasonlóságok a nők nevelését illetően. A vallási irodalmak a modern polgári női élethelyzetekhez, szükséghelyzetekhez alkalmazkodtak (vö. FRAUHAMMER 2014, 287). Hasonló, ostorozó hangvételű – polgári életvilágban gyökerező – írások más felekezetek kiadványaiban is találhatóak. Ennek oka, hogy a hasonló társadalmi problémákra az egyes közösségek hasonló válaszokat adtak.

Kortársként hasonló jelenségről írt Csaba Margit² is, aki szerint a korábbi, közösségközpontú szemléleten felül kerekedett az egyén érdekének előtérbe helyezése, amelyet a társadalom is sugalmazott. A műben olyan kérdések fogalmazódnak meg, mint az abortusz, a testtel

1 A nőnevelésről a teljesség igénye nélkül lásd: FÁBRI 1999; FEHÉR 2005; BRANDT 2004; LYONS 2000.

2 Csaba (1918-ig Chalupka) Margit (1898-1965) orvos, író, hitoktató volt. 1929-ben megalapította a Pro Christo Katolikus Leányszövetséget, amelynek célja a főiskolás vagy főiskolát végzett lányok közt a Szentírás szellemében végzett apostolkodás volt. Orvosi tanulmányai mellett ezért több könyvet is írt lányok, anyák számára, amelyben a különféle női élethelyzetekre adott válaszokat, a Szentírást alapul véve (vö. VICZIÁN 1993, 323).

és a gondolatokkal való szabad rendelkezés, illetve a család létének anyagiakhoz történő kötése. Ezekre igyekeznek az egyház tanításainak megfelelően válaszolni. Itt is egyértelműen kitűnik, hogy a vélt világi és a képviselt egyházi szemlélet ellentétes egymással (vö. CSABA 1934).

A II vatikáni zsinat előtt a katolikus egyház nagyrészt negatív módon foglalt állást a „modern világgal szemben”. Ugyanakkor arra is rájöttek, hogy a 19-20. század új fórumai, mint például a sajtó, illetve később a televízió nagyon fontos szerepet tölthetnek be a hírközlésben és a véleményformálásban, ezért nem lehetett tőlük teljes mértékben elzárkózni, figyelmen kívül hagyni. 1879-ben XIII. Leó pápa kifejtette a katolikus világ írói előtt a sajtóra vonatkozó nézeteit. Úgy vélte, hogy az „egyház ellenfeleinek” lapjai fokozatosan és észrevétlenül elidegenítik a híveket a vallástól. Ennek megállítására azt javasolta, hogy a katolikus írók fordítsák az egyház javára azt, amit az ellenfelei a társadalom és az egyház megrontására használnak. Figyelmeztetését követően a 19. század folyamán az egyes országokban (például Hollandia, Belgium, Németország) kiterjedt katolikus sajtóhálózatok kezdtek meg működéssüket (vö. KLESTENITZ 2013, 32). Magyarországon azonban a pápa szavai kevés visszhangra találtak. Ennek fő oka a klerikusok sajtó iránti általános idegenkedése volt. Ez a helyzet 1890-ben, az egyházpolitikai küzdelem során változott meg (vö. KLESTENITZ 2013, 35). Ennek során a sajtópártoló kezdeményezések eredményeként a katolikus sajtó fejlődésnek indult, amely minőségi és mennyiségi javulást egyaránt jelentett. A papi folyóiratok és a vidéki népújságok mellett képes újságok, gyermek- és ifjúsági lapok, női folyóiratok, hitbuzgalmi lapok jelentek meg. A különböző katolikus egyesületek saját közlönyöket adtak ki, a nemzetiségek nyelvén is (KLESTENITZ 2013, 44). Ezekben az újságokban a felnőtteket és a gyermekeket egyaránt meg tudták szólítani. Jó példa erre *A Szív újság*, amely nemcsak a nagyobb városokba, hanem a kis településekre is eljutott, és amelynek nagy szerepe volt az 1920-tól működő Szívgyárda mozgalom létrejöttében is.

Annak ellenére, hogy a 19. századot erősen szekularizálódó társadalom jellemezte, Barna Gábor szerint a „19. század második felében is

létrejöttek azonban kifejezetten vallásos egyesületek és társulatok, sőt éppen a 19. század vége és a századforduló a fénykora Magyarországon a városok és falvak vallási alapon szerveződött egyesületi életének (imatársulatok, dalárdák, temetkezési egyletek) (BARNA 1996, 8).

A Szívgyárda a Jézus Szíve Szövetség 1920-ban létrejött, 6 és 14 év közötti gyermekekből álló tagozata volt. Az első Szívgyárda csapat 1920. március 25-én alakult meg Szegeden, „Szeráf-csapat” néven.³ A mozgalom vezetői a gyermekek nevelésében az elméleti ismeretek helyett elsősorban a gyakorlati vallásosságra fektették a hangsúlyt (FARKAS 1943, 3, 8-9). Vagyis a Szívgyárda célja olyan gyakorlati erények kialakítása volt, mint a szülők iránti tisztelet és szeretet, felebaráti szeretet, engedelmesség, kötelességteljesítés, munkaszeretet és a hazaszeretetre való nevelés. Létrehozták a gyermekmozgalom katonás szervezetét, elnevezéseit, amely a felsoroltakon túl az ezekhez szükséges fegyelem elsajátítására is megtanította őket (FRAUHAMMER 2014, 141). Az elnevezésekhez hozzájárulhatott az első világháború közelsége, az abban való személyes érintettség, illetve az, hogy a Nagy Háború és annak kifejezései a közgondolkodást is áthatották.

A Szívgyárda csapatok hetente vagy kéthetente tartottak gyűlést, amelyen minden szívgyárdista köteles volt megjelenni. A gyűlések menete a következő volt: ima vagy ének, rövid oktatás, beszámoló (BLASKÓ 1946, 18). Az imákat és énekeket többnyire a gyerekek élethelyzetéhez, a Szívgyárda működéséhez igazították. Volt például ima a csapat védőszentjéhez, följánló ima a szívgyárdista részére, illetve a családfelajánlásra is írtak imát a felajánló gyermek számára. Emellett sok esetben ugyanazt imádkozták és énekeltek, mint a Jézus Szívét tisztelő felnőttek: például Jézus Szíve litániát, felajánló imádságot Jézus Szívéhez, stb. (BLASKÓ 1946, 20-41).

A foglalkozások az egyik legfontosabb pontja a hetiparancs volt. Ez minden esetben egy-egy gyakorlati utasítás volt, például, hogy segítsen otthon, tanuljon, legyen kedves, türelmes a társaival, stb. A hetiparancsokat az egyházi évhez, a Haza, a lakóhely és az iskola legfontosabb

3 Szeged volt az első város, aki Bús Jakab kezdeményezésére 1921. március 6-án felajánlotta magát Jézus Szívének.

eseményeihez igazították. Annak érdekében, hogy ez a parancs a gyerekek számára eredményesen átadható legyen, történetek, mesék, játékok, énekek, illetve más szórakoztató foglalkozások, például rejtvények vagy bábszínház segítségével tanították meg a gárdistáknak. Az oktatás fontos részét képezte az önismeret és a „megjavulásra” való törekvés, amelyet szintén játékos formában sajátítottak el, a gárdavezető fantáziájától függően (FARKAS 1943, 6-7).

A gyűléseken kívül is tartottak foglalkozásokat, amelynek nagy része a mindennapi életben fontos feladatok elsajátításában segítette a gyerekeknek: a lányoknak főző- és varrótanfolyamot, a fiúknak kézimunka- és sportfoglalkozásokat szerveztek (FARKAS 1943, 7-8).

A Szívárdista emellett nagy hangsúlyt fektetett a jótékonyásra is. A *Szív* újság főszerkesztője, Bíró Ferenc atya is azt hangsúlyozta az 1920-as és 1930-as években, hogy a krisztusi szeretet hirdetése önmagában nem elég. Szerinte a valásnak nem szabad csak a lélekre szorítkoznia, hanem a testet is fel kell karolnia. Azt látta ugyanis, hogy külföldön a nincstelen munkások nagy számban tagadták meg a vallásukat, esetleg csatlakoztak baloldali mozgalmakhoz (PETRUCH 1943, 26-27). A kis gárdisták tehát nemcsak a plébánia vagy az iskola falain belül tevékenykedtek, hanem előadásokat is vállaltak például a Vöröskeresztnél és a kórházakban, részt vettek a *Szív* újság terjesztésében. Az utóbbinak egyik módja az volt, hogy a gyermek olvasta a *Szív* újság gyermekrovatát. Mivel a „Gyermekrovat maga a Szívnek hasábjait képezi, annál könnyebb ezt a gyermeknek a családba juttatnia, mert ugyanazon lapban viszi a szülőknek is, meg önmagának is a heti olvasmányt. Sőt épp azért nem ad ki a gárda külön gyermek-újságot, hogy a gárdista kénytelen legyen a maga olvasmányával együtt a szülőket is megvenni és hazavinni.” (n.n. 1929, 12-13)

A plébános irányításával a gyerekek emellett részt vettek a jótékonyásban, jótékonyági műsor vagy gyűjtések formájában. Úgy vélték, hogy ha a gyermekek a környezetükben példát mutatnak és apostolkodnak, a körülöttük lévő emberek (családjuk, barátaik, osztálytársaik, stb.) is követni fogják a példájukat.

A gyermeknek tisztelnie kellett szüleit és segítenie otthon. A két világháború között is évente megünnepelték az anyák és apák napját. Ezt a katolikus iskolákban összekötötték Jézus szüleinek, Szűz Máriának, illetve Szent Józsefnek a tiszteletével.

A szívárdista gyermekek fontos apostoli feladatai közé tartozott, hogy meggyőzzék szüleiket a vallásos élet fontosságáról, illetve rávegyék őket, hogy ajánlják fel magukat és családjukat Jézus Szívének, és ezáltal elnyerjék azt a 12 ígéretet, amelyet az Üdvözítő a Szívét tisztelőinek tett. Csávossy Elemér szerint a 20. században lévő egyház, a válások és más „testi és erkölcsi nyomor” a család szentségének megbomlásával jött létre, amelynek egyik eredményes „ellenszere” a családfelajánlás (CSÁVOSSY 1942, 211). Laczika Ferenc jezsuita atya a családot a társadalommal állította párhuzamba: „Az emberi társadalom a családokból tevődik össze. A társadalmi élet hű tükörképe a családi életnek. Ha a családban uralkodik Jézus Krisztus és az ő szentséges Szíve, uralkodik majd a társadalomban is. Az ő uralma pedig áldást és boldogulást jelent. Éppen azért magas színvonalú és áldásos szociális munkát végez és az égető társadalmi kérdéseknek egyedül helyes megoldását mozdítja elő az, ki a családfelajánlás által Jézus Szívét viszi be a keresztény családokba.” (LACZIKA 1925, 4). A felajánlásban az ígéretet elnyerésén túl fontos szerepet játszhattak a család, illetve a családtagok egyéni motivációi is. A felajánló ima szerint a felajánlás napján, illetve évfordulóján a család teljes búcsút nyert, ha áldozott a pápa szándékára egy Miatyánkot, Üdvözlégyet és egy Dicsőséget.

A családfelajánlási imát X. Pius pápa 1908. május 19-én hagyta jóvá (SZABÓ 1930, 127). A felajánlás és a tisztelt eredete azonban a 17. századra tehető. Alacoque Szent Margitnak 1673 és 1675 között látomásban nyilvánította ki Jézus Szíve az új ájtatosság módját. Az első családfelajánlások ennek megfelelően Franciaországban történtek meg 1882-től, majd fokozatosan terjedt el a világban. Magyarországon 1920-tól ajánlották fel magukat a családok Jézus Szívének és került a nevük az „aranykönyvbe” (LACZIKA 1925, 41-55).

Csávossy Elemér atya a családfelajánlást az esküvővel állította párhuzamba. A felajánlás menetét a következőképpen foglalta össze: „A családfelajánlás szoros kapcsolatban van a Jézus Szíve kép tiszteletével. A család Jézus Szíve képet szerez magának, megáldatja és a lakás egyik szembetűnő helyén, ahol a családtagok legtöbbször összegyűlnek, felállítja. Kép helyett természetesen szobrot is állíthatunk fel. Azután a család feje a kép előtt elmondja az egész család nevében, a távollevő s elhalt tagokat is belefoglalva, a felajánló imádságot. Nem szükséges, hogy pap végezze a felajánlást, de természetesen ez is nagyon megfelelő. Bizonyos tekintetben azonban jobb, hogy még a pap jelenlétében is inkább a családapa mondja el a felajánló imádságot. Ez esetben a pap csak megszenteli a képet és megáldja a családot. Minthogy hivatalos képviselője az egyháznak, hivatalos tanú a felajánlás tényénél úgy, mint a házasságkötésnél is.” (Csávossy 1942, 210-211). A családokat az Oltáriszentség előtt is közösen fel lehetett ajánlani Jézus Szívének, lelkigyakorlatok, családi napok és más ájtatosságok alkalmával (Csávossy 1942, 211). Jézust a „családok királyának” is tartották, ezért a felajánlást „Jézus Szíve

trónraemelésének” is nevezték (Csávossy 1942, 211). A család a felajánlást követően arra törekedett, hogy Jézus Szívének tetsző módon éljen, vagyis az Egyház parancsait betartsák (például vasárnapi miselátogatás, gyakori szentáldozás, böjti parancs betartása, illetve a káromkodás, erkölcstelenség és rágalmazás mellőzése), teljesítsék a családon belül egymással szembeni kötelezettségeiket (például hűség, szeretet, gyermekek vallásos nevelése, több gyermek vállalása). Ahhoz, hogy a felajánlás „maradandó hatású legyen”, ajánlatos volt a közös gyónás, áldozás, kilenced végzése, illetve a felajánlás időközönkénti megújítása.

Tanulmányomban azt mutattam be, hogy a 19-20. században miként változott meg az egyház egyéneket, illetve közösségeket összetartó, pasztoráló módszere a társadalmi változásokra és új igényekre reagálva. Céлом főként annak elemzése volt, hogy az egyház egy válsághelyzetre milyen megoldásokat talált, és ezt miként valósította meg a hagyományos értékek és a modern fórumok felhasználását ötvözve. Az egyház törekvése a gyermekeken, illetve a családokon keresztül az egyénről a közösségre, a világról a vallásira helyezni a hangsúlyt.

Irodalom

- BARNA 1996 Barna Gábor: *A tállyai Fáklyás Társulat dokumentumai*. Szeged, Néprajzi Tanszék, 1996.
- BARNA 2011 Barna Gábor: *Az élő Rózsafüzér társulata: Imádság és imaközösség a 19-21. századi vallási kultúrában*. Budapest, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
- BRANDT 2004 Brandt, Julianne: *Nők a magyar református imádságoskönyvekben a 19. század második felében*. In: Hatalom és kultúra. Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus előadásai. Szerk. Nyerges Judit – Jankovics József, Budapest, Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, 16–21.
- DEÁKY 2012 Deáky Zita: *A gyermekmunkát meghatározó tényezők Magyarországon a 19-20. század elején*. In: Központban a család 2. kötet. Szerk. Örsi Julianna, Túrkeve-Szolnok, 2012, 37–50.
- FÁBRI 1999 Fábri Anna (szerk.): *A nő és hivatása: Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből 1777–1865*. Budapest, Kortárs Kiadó
- FEHÉR 2005 Fehér Katalin: *Sajtó és nevelés Magyarországon 1777–1849*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó
- FRAUHAMMER 2014 Frauhammer Krisztina: *A Szívőárda kiadványai a gyermeknevelés szolgálatában*. In: Lelkiségek és lelkeségi

- mozgalmak Magyarországon és Kelet-Közép-Európában. Szerk. Barna Gábor – Povedák Kinga, Szeged, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2014, 137 – 145.
- FRAUHAMMER 2014 Frauhammer Krisztina: *Mirjamok és Deborák: Imakönyvek a modernizálódó zsidó nők szolgálatában*. In: Hagyománylánolat és modernitás. Szerk. Glässer Norbert – Zima András, Szeged, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 275–299.
- GERGELY 1977 Gergely Jenő: *A politikai katolicizmus Magyarországon (1890–1950)*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1977.
- KAPITÁNY – Kapitány 2007 Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: *Túlélési stratégiák: Társadalmi adaptációs módok*. Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.
- Klestenitz 2013 Klestenitz Tibor: *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932*. Budapest, CompLex Kiadó, 2013.
- LYONS 2000 Lyons, Martin: *A 19. század új olvasói: nők, gyermekek, munkások*. In: *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Szerk. Cavalló, Guglielmo - Chartier, Roger. Budapest, Balassi Kiadó, 348–381.
- VICZIÁN 1993 Viczián János: *Csaba Margit*. In: *Magyar Katolikus Lexikon II*. Főszerk. Diós István, Budapest, Szent István Társulat, 323.

Forrás

- BLASKÓ 1946 Blaskó Mária: *Jézus Szívének gyermeke: Kézikönyv és gyermeknaptár az 1946-47. tanévre és az 1947. teljes évre*. Budapest, Szívgyárda Központ, 1946.
- CSABA 1934 Csaba Margit: *Amit a nagyleánynak tudnia kell*. Budapest, A Szerző kiadása, 1934.
- CSÁVOSSY 1942 Csávossy Elemér: *A századok nagy jele.: A Jézus Szíve-Tisztelet mivolta, gyakorlata és jelentősége*. Budapest, Korda R.T., 1942.
- FARKAS 1943 Farkas Lajos: *A gyermekegyletek pasztorális és pedagógiai jelentősége (különös tekintettel a Szívgyárdára)*. Szeged, 1943.
- LACZIKA 1925 Laczika Ferenc: *A család felajánlása Jézus Szent Szívének*. Budapest, „A Szív” Kiadása, 1925.
- MIHALOVICS 1942 Mihalovics Zsigmond: *A világi apostolkodás kézikönyve*. Budapest, Szent István Társulat, 1942.
- N. N. 1929 Név Nélkül: *Szívgyárda : A Jézus Szívét tisztelő gyermekek szervezetének vezérkönyve*. Közrebocsájtja a Szívgyárdaközpont. Budapest, „A Szív” szerkesztősége, 1929.
- PETRUCH 1943 Petruch Antal: *P. Biró Ferenc S.J.* Budapest, Korda R.T., 1943.
- SZABÓ 1930 Szabó Dömjén: *Jézus Szíve kultusz: Főként Gárdavezetőknek*. Cluj-Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvnyomda, 1930.

„I shall console them in all their suffering” The Jesuits’ search for the answers to the changes in society in the Interwar Period

Anikó Nagyillés

Starting from the 19th century, due to the effect of the Enlightenment, the emergence of the bourgeois and the formation of nation-states the relationship between the Church and its followers has changed drastically, being faithful became more differentiated. The First World War, on the other hand, brought about a radical change. Women’s increasing levels of employment, the transformation of values and the broken, incomplete families have presented new challenges for the state and the Church as well. The detailed presentation of these would take us outside the bounds of the present paper, therefore I shall only

discuss the answers given by the Jesuits. The Jesuit Order is intertwined with the Veneration of the Sacred Heart - having its roots in the 19th century – which, by the 19-20 century, became a wide-spread, official veneration legitimized by the Pope. In my study I showcase the children’s section of the Sacred Heart Alliance: I present the operation of the Szeged-based “Heart Guards” from the perspective of raising and pastoral care of children. My sources consist of archival documents and press sources but I also make use of the publications of the spiritual movement as a point of reference.

1. kép: Jézus a gyermekekkel
(könyvborító: Név Nélkül:
A kis Jézuska. Budapest, Korda
R.T. nyomdája, 1932)

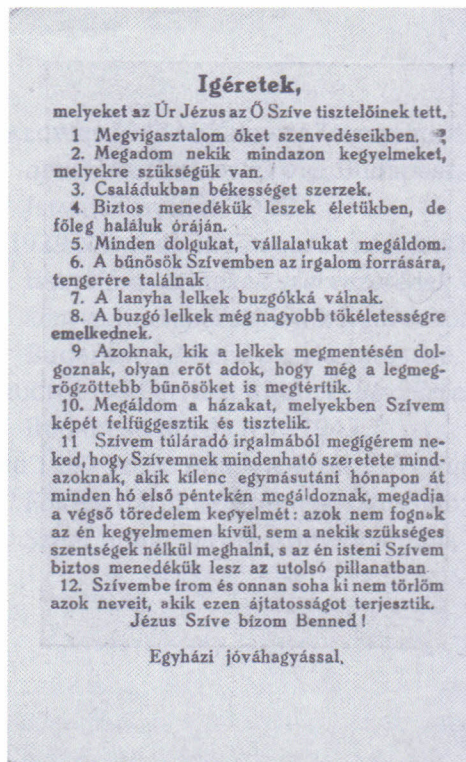
2. kép: Jézus Szíve Szövetség
havi szándéka
(Jézus Szíve Szövetség kiadvá-
nya, 1936. május)

3. kép: könyvillusztrá-
ció: „szentély a család...”
(Csaba 1934, 111.)

4. kép: Szivgárda Fölvételi emlék
(a szerző tulajdona)

5. kép: Jézus Szívének ígéretei (szentkép)